

Liettualaista etnologiaa.

J. BALYS: *Litauische Hochzeitsbräuche*. Contributions of Baltic University nr. 9. Hamburg 1946. 78 s. English Summary.

J. GIMBUTAS: *Das Dach des litauischen Bauernhauses aus dem 19. Jahrhundert*. Ein Beitrag zur Geschichte des Holzbaues. Stuttgart 1948. 104 s. + 24 kuvasivua 4°. English Summary.

Saksassa oleskelevilta balttilaisilta tiedemiehiltä on sodan jälkeisinä vuosina ilmestynyt monia teoksia, jotka sekavien olosuhteiden ja huonojen yhteyksien takia usein ovat jääneet Suomessa huomiotta. Tässä tulkoon lyhyesti esitellyksi kaksi liettualaisten tutkijain teosta, jotka eivät ole vailla mielenkiintoa, varsinkaan kun Baltian maista juuri Liettua kansatieteelliseltä kannalta on vähiten tunnettu.

Akateemisen opetus- ja tutkimustyön keskuksena Baltian maiden pakolaisia varten on Saksassa sodanjälkeisinä vuosina ollut heidän itsensä organisoima Hampurissa toimiva ns. balttilainen yliopisto, jonka virallista nimitystä usein on eri syistä muutettu. Yliopisto on julkaissut myös omaa toimituksien sarjaa, jossa on ilmestynyt lähes 60 lyhyempää tai pitempää tutkielmaa. Professori Balyksen teos liettualaisista häätavoista kuuluu juuri tuohon sarjaan. Hän itse on nyttemmin siirtynyt Yhdysvaltoihin, jossa hän työskentelee Indianan yliopistossa.

Prof. A. R. Niemen tunnetun »Liettualaisia häätapoja» (SUST XXXV, Hki 1914) -tutkielman jälkeen on tästä aiheesta tuskin ilmestynyt mitään uutta, paitsi muutamia liettuankielisiä artikkeleita eri julkaisuissa. Prof. Balyksen teos on ensimmäinen, missä tekijä on käyttänyt hyväkseen myös koko joukon uutta materiaalia, nimittäin pääasiallisesti vuosina 1930—1940 suoritettujen keräyksiä tuloksia. Balyksen tutkielma, vaikkakin se on deskriptiivinen, ei pyri olemaan lähdeaineiston tyhjentävä esitys. Tekijällä ei nykyisissä oloissa ole ollutkaan siihen mahdollisuutta. Hän on sen vastakohdaksi aivan oikein asettanut pääpainon käytettävissä olleiden tietojen (vanhemmat kirjalliset lähteet on tietysti huomiootettu) systemointiin. Liettualaisten häätapojen pääpiirteet on eri luvuissa lyhyesti esitetty, esitetyt tiedot on varustettu saantipaikkaviittauksin. Termit on esitetty liettuankielisinäkin. Teoksen päättää kahden ja puolen sivun pituinen loppukatsaus, jossa on pyritty luokittelemaan esitetyn tapa-aineiston pääpiirteitä eri ryhmiin iän ja alkuperän mukaan. Vanhimmat piirteet kuuluvat alku-indoeurooppalaiseen kauden, seuraavana ryhmänä ovat yleiseurooppalaiset häätävät, ja lopuksi on lyhyesti mainittu nimenomaan liettualaisille häätavoille ominaiset piirteet. Tekijän tarkoituksena ei ole ollut esittää laajempaa ulkopuolista vertailuainesta — sellainen menettely vaatisikin paljon enemmän tilaa. Nyt on luokittelussa hänen esikuvanaan ja tukenaan ollut Leopold v. Schroederin tunnettu tutkimus virolaisista häätavoista vuodelta 1888.

Prof. Balyksen teos tuntuu olevan kaikin puolin hyvä yleiskatsaus ja tarpeellinen orientoiva käsikirjanen, josta vertailevalle tapatutkimukselle varmasti on oleva hyötyä. Nykyhetkellä se on tästä liettualaisesta taparyhmästä ainoa tiivistetty esitys, jossa myös uusi aines on mukana. On vielä syytä mainita, että saksaksi käännetty näytteet liettualaisista häälauluista on painettu myös liettuankielisinä teoksen loppuun.

Aineiston uutuuden puolesta on tohtori J. Gimbutaksen teos liettualaisten talonpoikaisrakennusten kattomuodoista huomattavasti mielenkiintoisempi. Teos, joka on ilmestynyt tekijän kustannuksella, on esitetty väitöskirjana Stuttgartin teknillisessä korkeakoulussa v. 1947. Tekijä itse on hänkin tätä nykyä Yhdysvalloissa. Tämä teos sisältää melkein pelkkää uutta aineistoa, jonka G. on suureksi osaksi itse kerännyt ennen sotaa ja sodan aikana vuoteen 1944. Systemaattinen rakennustutkimus alkoi Liettuassa museoiden toimesta vasta v. 1936, ja ennen sotaa ehdittiin mittaamaan ja piirtämään noin 300 rakennusta. Gimbutaksen teos on ensimmäinen, jossa tämä uusi aineisto on saatettu tieteen maailman käyttöön.

Koska tekijä on insinööri-arkkitehti eikä kansatieteilijä, teos on kokoonpanoltaan pääasiallisesti teknillinen katsaus Liettuan talonpoikaisrakennuksien kattomuotoihin. Mutta ilomielin saa todeta, että tekijä on ottanut huomioon myös kansatieteen ja historiallisen rakennustutkimuksen vaatimukset materiaaliin nähden. Hän on esim. omistanut suurta huomiota kansanomaiselle terminologialle, ja kaikki tekstissä sekä piirustuksissa esiintyvät nimitykset ovat murreasuisia. Nimityksistä on hakemisto teoksen lopussa. Hän on myös käyttänyt esityksensä elävöittämiseksi kartografista menetelmää ja laatinut muutamia huomattavan arvokkaita levinneisyyskarttoja kattomuodoista ja konstruktioista. Uuden aineiston rinnalla hän on myös käyttänyt hyväkseen vanhempia lähteitä. Antaakseen taustaa teknilliselle analyysille hän on laatinut lyhyitä, tiiviitä historiallis-maantieteellisiä katsauksia, jotka helpottavat teoksen käyttöä niille, joilla ei ole ennakkotietoja Liettuan alueesta.

Gimbutaksen teoksen tarkempi selostaminen ei tässä voi tulla kysymykseen. Mainittakoon, että hän luo katsauksen asutukseen, sen historiaan ja asutusmuotoihin, esittää tarkoin piirustuksin selvitettyinä kattomuodot, kattamistavat ja eri materiaalit sekä kattokoristukset, luo silmäyksen lähimpien naapurien vastaavaan aineistoon kirjallisuuden avulla sekä esittää lopussa lyhyen tiivistelmän.

Gimbutaksen teos on siis ensi sijassa rakennusteknillinen ja arkkitehdin käsi-alaa. Mutta juuri siitä syystä hänen esittämänsä aineisto — piirustukset — on erinomaisen tarkkaa ja puhdasta työtä. Kansatieteelle, erikoisesti rakennustutkimukselle hänen teoksensa tarjoaa ensiarvoista materiaalia. Erikoisen ilahduttava onkin teoksen runsas kuva-aineisto — tekstisivuilla on 130 kuvaa, jotka esittävät pohjapiirroksia ja läpileikkauksia rakennuksista sekä rakennusteknillisiä yksityiskohtia. Kuvasisivuilla on saman verran pääasiallisesti valokuvia rakennuksien ulkomuodoista ja niiden yksityiskohdista.

Teoksen luonteesta johtuu, ettei tekijältä voi vaatia kansatieteellistä tai rakennushistoriallista analyysia tai synteesiä. Mutta hänen aineistonsa tarjoaa myös kansatieteelle tähänastista paremman lähtökohdan Itä-Euroopan rakennustutkimuksiin. Ennen tuntemattoman aineistonsa ansiosta kirjasta onkin muodostunut merkkiteos Itä-Euroopan rakennustutkimuksen alalla viime vuosina. On syytä iloita siitä, että tekijällä on ollut mahdollisuus sen viimeistelemiseen ahtaissa pakolaisoloissa työskennellen.